

3.3. Opieka społeczna

Z uwagi na trudną sytuację materialną wielu mieszkańców gminy ważną rolę pełni w niej Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej (GOPS). GOPS obejmuje 32 sołectwa, liczące ogółem ponad 16 tysięcy mieszkańców.

Szacuje się, że ponad 60 % ogółu mieszkańców gminy stanowią osoby i rodziny, których dochody kształtują się na granicy ubóstwa, a których podstawowym źródłem utrzymania są niewielkie i nie przynoszące wymiennych dochodów gospodarstwa rolne.

Najczęstsze problemy, z jakim borykają się lokalne rodziny, to długotrwały brak pracy oraz niepełnosprawności i przewlekła choroba wymagająca stałego i kosztownego leczenia (zakup leków, rehabilitacja).

Aktualnie GOPS wspomaga w sumie 542 rodziny, wypłacając różnorodne świadczenia. Najważniejsze z nich to:

- renty socjalne dla 117 osób,
- zasiłki stałe dla 76 osób,
- zasiłki stałe wyrównawcze (zlecone gminie) dla 24 osób,
- świadczenia z zakresu ochrony macierzyństwa dla 47 osób.

Dodatkowo w zeszłym roku GOPS udzielał pomocy w formie finansowej i rzeczowej 59 rodzinom alkoholycznym.

Ze względu na brak środków finansowych zadania fakultatywne - a więc zasiłki okresowe i okresowe specjalne są wypłacane sporadycznie. Średnio po 2 - 3 świadczenia w miesiącu.

Główną przyczyną kłopotów materialnych większości rodziny jest z reguły bezrobocie. Niestety, typowe są sytuacje, kiedy w 6 - czy 7 - osobowych rodzinach, w których 3 bądź 4 osoby są w wieku aktywności zawodowej, żadna z nich nie pracuje. Według informacji GOPS - u na terenie gminy nie ma rodziny, w której są zatrudnione wszystkie osoby zdolne do pracy.

Sytuacja wielu rodzin jest tak zła, że ich jedynymi dochodami są zasiłki rodzinne wypłacane przez Urząd Pracy lub Ośrodek Pomocy Społecznej.

Pomimo stosunkowo dużego wysiłku finansowego, jaki gmina wkłada w pomoc społeczną, sytuacja materialna wielu jej mieszkańców pozostaje bardzo

trudna. Efektywniejsza pomoc najbardziej potrzebującym będzie możliwa tylko w razie spadku liczby podopiecznych GOPS - u, co z kolei będzie możliwe dopiero po zwiększeniu się możliwości zatrudnienia.

4. Gospodarka

4.1. Pozarolnicza działalność produkcyjna

Gmina Sanok należy do najaktywniejszych gospodarczo rejonów powiatu, co w dużej części jest związane z bezpośrednim sąsiedztwem miasta.

W 1999 roku na jej terenie działały 593 podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON (najwięcej w powiecie, nie licząc gminy miejskiej).

Jednostki organizacyjne zarejestrowane w systemie REGON w gminie według form własności

Gmina	Ogółem	Sektor			
		Publiczny		Prywatny	
		Własność			
		państwowa	komunalna	prywatna krajowa	zagraniczna
Besko	156	-	8	147	1
Bukowsko	316	-	11	305	-
Komańcza	297	4	15	277	1
Sanok gmina	584	-	26	555	3
Sanok miasto	3579	29	62	3477	11
Tyrawa Wołoska	87	-	8	79	-
Zagórz gmina	270	1	8	261	-
Zagórz miasto	284	1	13	270	-
Zarszyn	393	1	20	371	1
Ogółem	5901	54	117	5718	12

Źródło: US Rzeszów 2001 rok

W strukturze własnościowej dominują podmioty prywatne (96 %), podczas gdy w sektorze publicznym działa 21 przedsiębiorstw komunalnych. Co ciekawe,

w gminie nie funkcjonuje żadna firma państwowa. Kapitał zagraniczny występuje tylko w 3 firmach. Istniejące w gminie podmioty gospodarcze to w większości małe firmy usługowo - handlowe, ale oprócz nich funkcjonuje również duże przedsiębiorstwa produkcyjne eksploatujące bogate zasoby naturalne gminy.

5. Infrastruktura techniczna

Infrastruktura techniczna jest jednym z czynników decydujących o poziomie życia mieszkańców danego terenu. Gmina Sanok jest wyposażona w różne rodzaje infrastruktury technicznej. Pomimo wyraźnego postępu odnotowanego w ostatnich latach infrastruktura gminna nie wystarcza na zaspokojenie lokalnych potrzeb i wymaga dalszego wszechstronnego spokoju.

Według danych z 31.12.1999 roku gmina posiada łącznie 59,3 km zabudowanych i zurbanizowanych gruntów komunalnych w tym:

- sieci wodociągowej	-	13,0 km
- sieci kanalizacyjnej	-	16,2 km
- sieci elektroenergetycznej	-	15,9 km
- sieci gazowej	-	14,2 km

5.1. Infrastruktura drogowa

5.1.1. Komunikacja drogowa

Układ komunikacyjny gminy obejmuje cztery rodzaje dróg: krajowe, wojewódzkie oraz powiatowe i gminne. Najważniejsze z nich zbiegają się w Sanoku, będącym głównym lokalnym węzłem komunikacyjnym. Podstawowe znaczenie dla lokalnego systemu drogowego i dla przyszłego rozwoju regionu ma droga krajowa nr. 98 (Sanok – Przemyśl), administrowana przez Rejon Dróg Krajowych w Sanoku, oraz droga wojewódzka nr. 886 (Domaradz - Brzozów – Sanok) w zarządzie Rejonu Dróg Wojewódzkich w Sanoku. Łączna długość dróg powiatowych w gestii Zarządu Dróg Powiatowych wynosi 91,9 km, a dróg gminnych (w gestii UG) 42 km, w tym 10 km o powierzchni asfaltowej i kolejnych 10 o powierzchni żwirowej. Do tego dochodzi jeszcze sieć dróg wiejskich i polnych nie posiadających nawierzchni i słabo przejezdnych.

W związku z dynamicznym rozwojem motoryzacji następuje przeciążenie istniejących tras motoryzacyjnych, przyspieszone zużycie nawierzchni drogowej i zwiększenie zanieczyszczenia powietrza. Dlatego najważniejszym zadaniem z zakresu infrastruktury drogowej jest obecnie modernizacja nawierzchni. W razie budowy zbiornika Dynów - Niewistka będzie konieczna modernizacja układu dróg wojewódzkich w jego rejonie. Koszty tych przedsięwzięć przewyższają wielokrotnie możliwości gminy, dlatego konieczne będzie pozyskanie środków na realizację tego celu.

Drogi powiatowe na terenie gminy wiejskiej Sanok

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Długość drogi	Rodzaj drogi	
				twarda	gruntowa
1	19345	Krzemienna - Raczkowa - Jurowce	7,22	6,73	0,5
2	19348	Niebocko - Grabówka - Falejówka	1,74		0,47
3	19349	Droga przez wieś Grabownica	0,42	0,42	-
4	19352	Humniska - Strachocin	1,3		1,3
5	19355	Długie - Pakoszówka	4,24	4,24	-
6	19501	Czerzeż - Strachocina	6,485	6,485	-
7	19502	Grabownica - Lalin	3,5	2,57	0,93
8	19503	Jurowice - Trepcza	4,67	4,67	-
9	19504	Raczkowa - Mrzygłód	8,65	0,485	8,165
10	19505	Hłomcza - Łodzina	1,69	1,69	-
11	19506	Sanok - Liszna	3,31	3,31	-
12	19507	Droga przez wieś Wujskie	3,0	3,0	-
13	19508	Mrzygłód - Tyrawa Wołoska	3,44	3,44	-
14	19536	Sanok - Dobra	18,03	18,03	-
15	19510	Pisarowce - Nowotaniec	2,34	2,34	-
16	19511	Pisarowce - Markowce	2,572	2,572	-
17	19513	Sanok - Bukowsko	4,405	4,405	-
18	19514	Sanoczek - Stróże	4,5	1,775	2,275
19	19515	Prusiek - Wysoczany	8,0	8,0	-
20	19527	Załuż - Lesko	2,55	2,55	-
Razem w gminie:			91,877	77,79	14,08

Źródło: Powiatowy Zarząd Dróg w Sanoku 2000 rok

5.1.2. Komunikacja kolejowa

Przez teren powiatu przebiega jednotorowa linia kolejowa z Jasia do Zagórze. W Sanoku i Zagórze znajdują się stacje kolejowe oraz towarowe, z których mogą korzystać mieszkańcy gminy.

5.2. Wodociągi i kanalizacja

Gmina jest zaopatrywana w wodę poprzez system wodociągów. Na jej terenie znajdują się 2 komunalne ujęcia wody głębinowej o łącznej rocznej wydajności 14000 m³ (w Czerteżu - 7800 m³/rok i Zabłotcach - 6200 m³/rok) oraz 6 studni głębinowych o rocznej wydajności 52 000 m³ w miejscowościach:

Dębna	-	6200 m ³ /rok
Liszna	-	10999 m ³ /rok
Łodzina	-	8900 m ³ /rok
Prusiek	-	5700 m ³ /rok
Jurowce	-	1500 m ³ /rok
Pakoszówka	-	4800 m ³ /rok

Choć gmina posiada najdłuższe po mieście Sanoku sieci kanalizacyjną i wodociagową. Są one jednak niewystarczające w stosunku do potrzeb.

Wodociągi i kanalizacja w Gminie Sanok na tle gmin powiatu sanockiego

Gmina / Miasto	Sieć w km		Połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych		Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych	
	wodociągowa rozdziel.	kanaliza- cyjna	wodociągowe	kanaliza- cyjne	w dm ³	na 1 osobę (w m ³)
Besko	22,3	45,8	530	690	21,1	5,0
Bukowsko	38,2	1,4	684	10	76,6	14,7
Komańcza	16,9	16,1	95	187	70,8	13,5
Sanok gmina	36,3	41,0	686	479	79,5	5,0
Sanok miasto	65,4	64,6	2718	669	1277,4	30,7
Zagórz gmina	19,9	2,6	302	17	51,5	6,7
Zagórz miasto	5,3	1,4	342	6	68,1	13,9
Zarszyn	12,2	23,0	112	492	22,9	2,5
Ogółem	171	167,8	4712	1755	1809,4	

Źródło: US Rzeszów 2001 rok

Na terenie gminy skanalizowano częściowo tylko 8 wsi: Liszna w 95 %, Dębna w 91 %, Czerteż w 88 %, Łodzina w 87 %, Zabłotce w 76 %, Prusiek w 49 %, Pakoszówka w 17 % i Jurowce w 13 %.

Gmina nie posiada własnej oczyszczalni ścieków. Zanieczyszczenia produkowane na jej terenie odprowadzane są do oczyszczalni w Trepczy. Jest ona własnością gminy miejskiej Sanok, ma przepustowość 17000 m³/d. Planuje się, że oczyszczalnia będzie przyjmować z 17 miejscowości gminy około 1800 m³ ścieków na dobę i obsługiwać 13 500 jej mieszkańców.

Istniejąca sieć kanalizacyjna ma długość 38,5 km. Na terenie gminy skanalizowano częściowo tylko 5 miejscowości:

Czerteż	-	9,7km
Zabłotce	-	4,6 km

Trepcza	-	4,6 km
Srogów Dolny	-	7,5 km
Srogów Górny	-	8,6km

Aktualnie z sieci kanalizacyjnej korzysta około 10,5 % mieszkańców gminy.

W latach 1994 - 95 opracowano program kompleksowego uporządkowania gospodarki ściekowej na terenie gminy. Programem objęto 17 miejscowości zamieszkiwanych przez 7050 osób, położonych w zlewni rzeki San, przy dopływach rzeki Sanoczek, Rosawa oraz Pijawka. Oprócz budowy kanalizacji ma on służyć również ochronie ujęcia wody dla miasta Sanok i Gminy Sanok w Trepczy.

W ramach realizacji tego programu wykonywana jest obecnie kanalizacja sanitarna w miejscowościach: Bykowce, Sanoczek, Pisarowce, Falejówka, Raczkowa, Jurówce, Prusiek, Pakoszkówka, Kostarowce i Markowce i Bykowce.

5.3. Telekomunikacja

Według danych Urzędu Gminy Sanok z 31.01.2000 roku na terenie gminy jest 1117 abonentów telefonii przewodowej. Gmina znajduje się w zasięgu wszystkich największych operatorów telefonii komórkowej.

Choć gmina posiada najwięcej abonentów spośród wszystkich gmin wiejskich, sytuacja w zakresie telekomunikacji na jej terenie jest niezadowolająca. Na 32 sołectwa telefony znajdują się w 26. Niestelefonizowanych jest aż 6 sołectw: Mrzygłód, Dobra, Łodzina, Łomcza, Tyrawa Solna i Międzybrodzie.

Obecnie trwają prace nad dokończeniem telefonizacji terenu gminy i zwiększeniem gęstości sieci. Oprócz TP.S.A. na terenie gminy rozpocznie działalność nowy operator „Telefonia Pilicka”.

5.4. Elektroenergetyka

Cały teren gminy jest zelektryfikowany. Wszystkie miejscowości i gospodarstwa mają podłączoną elektryczność. Na terenie gminy zlokalizowany jest GPZ w Trepczy. Stacja ta powiązana jest liniami elektroenergetycznymi wysokiego napięcia 110 kV z Dynowem i Soliną. Przez teren gminy przechodzą również 2 linie wysokiego napięcia 110 kV: Besko - Sanok oraz Sanok - Ustrzyki

Dolne.

Linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia stwarzają ograniczenia inwestycyjne, polegające na wyłączeniu pasa około 40 m z możliwości zabudowy obiektami przeznaczonymi na stały pobyt ludzi.

Podstawą zasilania odbiorców indywidualnych są linie elektroenergetyczne średniego napięcia 15 kV ze stacjami transformatorowymi.

W przyszłości sieci 110 kV będą powiązane z projektową stacją systemową w Sanoku.

5.5. Gazyfikacja

Gmina posiada sieć gazową obejmującą około 90 % jej gospodarstw.

Przez jej teren biegną następujące gazociągi:

- ø 180 mm CN 10 at Strachocina	- Targowiska (modernizacja)
- ø 150 mm CN 25 at Strachocina	- Humniska
- ø 250 mm CN 25 at Strachocina	- Zabłotce
- ø 250 mm CN 40 at Kopalnia Zabłotce	- Strachocina
- ø 150 mm CN 25 at Strachocina	- Grabownica
- ø 300 mm CN 64 at (wysokoprężny) Strachocina	- Przemysł (Hermanowice)
- ø 200/150 mm CN 64 at Tyrawa Solna	- Lesko

W Zabłotcach istnieje centralna rozdzielnia gazu.

Aktualnie zgazyfikowanych jest 29 wsi, pozostałe miejscowości w trakcie gazyfikacji. Gaz używany jest w celach konsumpcyjnych i grzewczych. W gospodarstwach nie zgazyfikowanych najpopularniejszym materiałem grzewczym jest węgiel.

6. Kultura i turystyka

6.1. Kultura

W gminie organizuje się cykliczne imprezy kulturalne, pielęgnujące tradycje ludowe:

- konkursy wielkanocne na pisanki, kraszanki, pieczywo obrzędowe,
- konkursy wieńca dożynkowego,
- spotkania z folklorem,
- liczne imprezy kulturalne dla dzieci i młodzieży.

Prawie we wszystkich miejscowościach działają Koła Gospodyń Wiejskich, które aktywnie uczestniczą w życiu kulturalnym gminy.

Foto. nr 3 Muzeum Ludowe w Strachocinie.

Od 1985 roku działa Kapela Ludowa „Kamraty” prezentująca autentyczny, tradycyjny folklor wsi podsanockiej, a przy OSP w Pakoszówce orkiestra dęta.

Bazę sportowo - rekreacyjną, tworzą: 4 stadiony, 6 boisk sportowych i kilkanaście boisk przyszkolnych. Organizowane są liczne imprezy sportowe, festyny sportowo - rekreacyjne, turnieje piłkarskie, szachowe, turnieje tenisa stołowego. Dzieci i młodzież biorą udział w zawodach sportowych ustalonych zgodnie ze szkolnym „Kalendarzem- imprez”. Na terenie gminy działa 6 Ludowych Klubów Sportowych.

6.2. Turystyka

Gmina Sanok to region niezwykle malowniczy ciągnący się od Beskidu Niskiego i Dołów Jasielsko - Sanockich po Góry Słonne i Pogórze Dynowskie.

Najbardziej atrakcyjne turystycznie tereny to dolina Sanu i Góry Słonne. Czeka tu na turystów sprzyjające warunki do kąpieli rzecznej, wędrówek pieszych i rowerowych, wędkowania czy grzybobrania. Turysta może tu znaleźć miejsca o szczególnym uroku, czyste powietrze i ciszę. Rzeka San stwarza warunki dla spływu kajakowego z kolei obecność wód mineralnych i siarkowych w Lisznej i Falejówce umożliwia budowę uzdrowisk.

Foto. nr 5. Zakole Sanu na terenie gminy.

W miejscowościach Wujskie, Liszna i Raczkowa ze względu na ukształtowanie terenu możliwa jest budowa wyciągów narciarskich.

Przez Gminę Sanok przebiega „Szlak ikon - dolina Sanu” oznaczony biało-niebiesko, dogodny do wędrówek pieszych, jak i rowerowych. Niewątpliwa, atrakcja, dla turystów są zabytkowe cerkwie:

- cerkiew drewniana greckokatolicka w Dobrej z XIX w. obecnie kościół rzymskokatolicki,
- cerkiew drewniana greckokatolicka w Łodzinie z 1743 roku - aktualnie kościół rzymskokatolicki,
- cerkiew drewniana greckokatolicka w Hłomczy z 1859 roku,
- cerkiew drewniana greckokatolicka w Tyrawie Solnej z 1830 roku - aktualnie kościół rzymskokatolicki,

Foto. nr. 6. Cerkiew w Tyrawie Solnej z 1830 roku.

- cerkiew drewniana greckokatolicka w Sanoczku z 1863 roku obecnie kościół rzymskokatolicki,
- cerkiew drewniana greckokatolicka w Czerteżu z 1742 roku,

Foto. nr 7. Cerkiew w Czerteży z 1742 roku.

- cerkiew murowana w Międzybrodziu z 1908 roku - aktualnie kościół rzymskokatolicki,
- cerkiew murowana z 1807 roku w Trepczy - aktualnie kościół rzymskokatolicki.

Warte zwiedzania są zespoły dworsko - parkowe:

- zespół dworsko-parkowy w Jurowcach jako przykład neoklasycyzmu architektury rezydencjonalnej,
- zespół dworsko - parkowy w Załużu jako przykład prowincjonalnego rezydenckiego budownictwa w XIX w.,
- zespół dworsko - parkowy w Pisarowcach 1800 -1850 rok,

- zespół dworsko-parkowy w Markowcach 1890 -1910 rok.

Warta odwiedzenia jest Regionalna Izba Pamięci znajdująca się w Strachocinie, w której zgromadzone są eksponaty, dokumenty i fotografie świadczące o życiu, pracy i historii ludzi tu mieszkających.

W miejscowości Trepcza znajdują się dwa grodziska Fajka i Horonda oraz cmentarzysko kurhanowe, tworzące jedyny tego rodzaju wczesnohistoryczny kompleks osadniczy w Polsce południowo - wschodniej [2].

7. Główne Cele I Zadania Strategiczne

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Cel I

Budowa sieci kanalizacyjnej i wodociągowej

1. Dokończenie kanalizacji gminy
2. | Budowa sieci kanalizacyjnej na terenie gminy

Cel II

Budowa i modernizacja dróg oraz chodników

1. Montaż i modernizacja oświetlenia ulicznego
2. Budowa dróg w rejonach nowo budowanych osiedli
3. Modernizacja chodników w obszarach zabudowanych
4. Modernizacja dróg (w zakresie istniejących możliwości)

Cel III

Uporządkowanie gospodarki ściekowej

1. Likwidacja dzikich wysypisk
2. Segregacja odpadów
3. Uregulowanie odpłatności za wywóz odpadów
4. Określenie możliwej lokalizacji wysypiska śmieci (gminnego lub lokalnego)

Cel IV

Telefonizacja sołectw

1. Budowa linii telefonicznych w miejscowościach niestelefonizowanych
2. Montaż telefonów ogólnodostępnych przy obiektach publicznych